

Almaz MƏMMƏDOVA

Fakültə məzunu

**QABAQCIL XARİCİ UNİVERSİTETLƏRİN
KİTABXANAÇILIQ-İFORMASIYA FAKÜLTƏLƏRİNİN
TƏDRİS PROQRAMLARI HAQQINDA**

Bu məqalə Bakı Dövlət Universitetinin 2009-2010-cu illər üçün elan etdiyi 50+50 Qrant Proqramı çərçivəsində hazırlanmışdır.

Müstəqillik illərində respublikada kitabxana işinin inkişafı müasir tələblər çərçivəsində uğurla həyata keçirilir. Bu işdə ilk növbədə Respublika Prezidenti İlham Əliyevin həyata keçirdiyi siyasətin böyük əhəmiyyəti vardır. Son illərdə respublikada kitabxana işinin inkişaf etdirilməsinə dair bir çox sərəncamlar imzalanmışdır ki, bunlardan da ən geniş və kitabxanaların uzunmüddətli inkişafına dəstək olan 6 oktyabr 2008-ci ildə Respublika Prezidenti tərəfindən imzalanan “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”dır. Dövlət Proqramında respublika kitabxanalarının inkişafının əsas istiqamətləri onların maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi, müasir informasiya texnologiyaları ilə qurulması, kitabxanaların kadr təminatının yaxşılaşdırılması, kitabxanaçılıq təhsilinin təkmilləşdirilməsi, bu sahədə beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi, tətbiqi və digər bu kimi mühüm vəzifələr öz əksini tapmışdır (1). Bu proqram ölkə prezidentinin kitabxana işinə diqqət və qayğısını bir daha sübut etdi.

Dövlət Proqramında da göstəriləyi kimi, kitabxana işinin yaxşılaşdırılması üçün əsas istiqamətlərdən biri kadr təminatının yaxşılaşdırılması və kitabxanaçılıq təhsilinin təkmilləşdirilməsidir. Hazırda ali kitabxanaçılıq təhsili verən ən böyük müəssisə Bakı Dövlət Universitetinin Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsidir. Fakültənin fəaliyyəti çox genişdir və ildən-ildə daha da inkişaf edir. Bu inkişafda, təbii ki, fakültənin dekani Əməkdar mədəniyyət işçisi, tarix elmləri doktoru professor Xəlil İsmayılovun çox böyük xidmətləri var və bu xidmətlər sözün əsl mənasında təqdirəlayiqdir. Məhz onun tələbkarlığı sayəsində biz tələbələr mükəmməl təhsilə sahib olmaq imkanı əldə edirik. Hazırda fakültədə yüksək səviyyəli təhsil prosesi vardır. Lakin həm fakültə rəhbərliyinin, həm tələbələrin, kitabxanaçılıq təhsili verən digər qabaqcıl ölkə univer-

sitetlərinin fəaliyyətləri maraqlıdır və onların öyrənilməsinə şərait yaradılmışdır.

Hazırda kitabxanaçılıq sahəsinin ən çox inkişaf etdiyi ölkə ABŞ-dır və bu da onun nəticəsidir ki, burada yüksək və müasir tələblərə cavab verən kitabxanaçılıq təhsili vardır. Bu səbəbdən də ölkəmizdə kitabxanaçılıq təhsilinin daha yüksək səviyyədə inkişaf etdirilməsi üçün bu ölkənin təcrübəsindən yararlanmaq daha məqsədəuyğun olar.

Bildiyimiz kimi, Azərbaycan Kitabxana İşinin İnkişafı Assosiasiyasının Prezidenti professor Xəlil İsmayılov assosiasiyanı təmsil edərək bir çox ölkələrdə işgüzar səfərlərdə olmuş, konfranslarda iştirak etmiş həmin ölkələrin kitabxana işi sahəsindəki fəaliyyətləri ilə tanış olmuş və kitabxanaların iş təcrübəsini əks etdirən çoxlu sayda materiallar əldə etmişdir. 2001-ci ilin avqust ayının 15-25 tarixlərində isə Xəlil İsmayılov və assosiasiyanın üzvləri Ə.M.Məmmədov və Ş.Xudiyeva ABŞ-ın Boston şəhərində keçirilmiş İFLA-nın 67-ci konfransında iştirak etmişlər. Azərbaycan nümayəndə heyəti İFLA-nın bir şurasında və konfransın bir sıra bölmələrinin işində fəal iştirak etmişdi. Amerikada kitabxanaçılıq təhsili, bu sahədə kadr hazırlığı məsələlərini öyrənmək üçün Bostonda yerləşən ABŞ-ın Yeni İngiltərə regionunun ən əhəmiyyətli kitabxanaçılıq təhsili müəssisəsi olan Simmons kolleci Azərbaycan nümayəndə heyətinə xüsusi təsir bağışladı. Buraya müxtəlif sahələrdə bakalavr diplomunu olan mütəxəssislər qəbul olunur və onlar kitabxana-informasiya fəaliyyəti üzrə bir sıra ixtisaslar əldə edərək magistr dərəcəsi ilə kolleci bitirirlər. Kollecdə tədris prosesinin xüsusiyyətləri Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin dekanı kimi AKİİA-nın prezidenti X.İsmayılovun xüsusi marağına səbəb oldu və o, kollecin əməkdaşlarına bu barədə bir çox suallar verdi. Məlum oldu ki, ABŞ-da 1-2 tədris müəssisəsindən başqa heç bir yerdə bakalavr pilləsi üzrə kitabxanaçı hazırlanmır və kitabxanaçı-biblioqraf ixtisası ilə bağlı vəzifələrə yalnız bu sahə üzrə diplomunu olan mütəxəssislər qəbul edirlər. Bu da ölkədə həmin peşəyə verilən yüksək qiymətdən və peşənin nüfuzundan irəli gəlir. AKİİA-nın nümayəndə heyətinin İFLA-nın 67-ci konfransında və şurasında iştirakı Assosiasiyanın həyatında əlamətdar bir hadisə oldu. Bu konfrans zamanı əldə edilmiş məlumatlar, öyrənilmiş təcrübə respublikamızda həm kitabxanaçılıq təhsilinin inkişafına, həm də ümumilikdə kitabxana işinin hərtərəfli inkişafına öz müsbət təsirini göstərmişdir (2, s.136).

İndi isə Amerikanın kitabxanaçılıq-informasiya təhsili verən bir neçə universitetinin təhsil proqramları haqqında daha geniş məlumat verək:

Alabama Universiteti-Kitabxana və İnformasiya Tədqiqatları məktəbi:

Alabama Universiteti ABŞ-da yüksək səviyyəli kitabxanaçılıq təhsili verən qabaqcıl universitetlərdən biridir. Universitetdə təhsil alan tələbələr kitabxana və İnformasiya tədqiqatları üzrə elmi dərəcə almaqla yanaşı, oxuduqları müddət ərzində üç sahə üzrə ixtisas seçimi apara bilərlər: 1) Kitabxana tədqiqatları; 2) Arxiv tədqiqatları; 3) İnformatika.

Lakin tələbələrin ümumilikdə aldıkları icbari fənlər də vardır: cəmiyyətdə informasiya, informasiya strukturları, kitabxana-informasiya xidmətləri layihələri, ictimai xidmət. Bundan başqa, tələbələr maraqlandıqları ayrı-ayrı kitabxana tiplərinin fəaliyyətinə uyğun istiqamətlərdə dərslər götürüb ixtisaslaşa bilərlər. Universitetdə tələbələr həmçinin aşağıdakı istiqamətlər üzrə ixtisaslaşa bilərlər.

- Müxtəlif mədəniyyətlərə aid cəmiyyətlərdə uşaqlara və gənclərə xidmət;
- Bütün formatlarda kitabxana materiallarının saxlanması;
- Etik və hüquqi problemlər, müəlliflik hüququ, intellektual azadlıq;
- Kitab və bibliografiya tarixi;
- İnsanların informasiya ehtiyacı və informasiya-axtəriş qaydaları;
- Kitabxana şirkətləri və əməkdaşlıqları;
- Kitabxana binalarının layihələşdirilməsi;
- Elektron ticarət strategiyaları;
- İnformasiya arxitekturası;
- Verilənlər bazası layihələri, idarəetmə və qiymətləndirmə.

Ümumiyyətlə, ABŞ universitetlərinin əksəriyyətində tələbələr hər kursda üç semestr təhsil alırlar 1)payız semestri 2)yaz semestri 3)yay semestri. Əgər tələbələr payız və yaz semestrində yalnız nəzəri biliklər əldə edərlərsə yay semestrində təcrübi biliklər əldə edərlər. Bunun üçün universitet tərəfindən Yay məktəbləri (Summer school) təşkil edilir ki, burada tələbələr həm işləyərək təcrübə toplayır, həm də məvacib alırlar. Qeyd edək ki, universitet yay məktəblərini ölkənin ayrı-ayrı şəhərlərində, əsasən, mərkəzdən uzaq yerlərdə təşkil edir ki, bu da tələbələri daha çox həvəsləndirir və həm də onlar bir növ istirahət də etmiş olurlar.

Alabama universiteti də bu cür yay məktəbləri təşkil etməklə tələbələrin daha yüksək səviyyədə ixtisasa yiyələnmələrinə şərait yaradır (4).

Sirakuza Universiteti

Bu universitet ABŞ-da az saylı universitetlərdən biridir ki, orada Kitabxana-informasiya elmləri üzrə bakalavr - İnformasiya menecmenti və texnologiyası üzrə bakalavr dərəcəsi almaq mümkündür. Tələbə il ərzində 120 kredit toplamalıdır ki, bunun da 40-ı İnformasiya Elmləri məktəbində toplanmalıdır. Universitetdə tələbələr üçün Media mərkəzləri fəaliyyət göstərir ki, burada sırf kitabxana ixtisası üzrə təhsil alan və bilik səviyyəsi daha yüksək olan tələbələr işləmək imkanı əldə edirlər. Bu Media mərkəzlərinin əsas özəllikləri nədir? Media mərkəzləri fəaliyyət və quruluş etibarını ilə kitabxanaları xatırladır, lakin bir fərq vardır ki, bu mərkəzlər gündəlik olaraq dünyada baş verən siyasi, iqtisadi, sosial, mədəni, informasiyanın toplanması və yayımı ilə də məşğul olur. Beləliklə, burada oxucular onlara lazım olan kitabları, dövrü nəşrləri əldə etməklə yanaşı, gündəlik dünyada baş verən hadisələr haqqında məlumat ala bilirlər. Sirakuza universitetində Kitabxana İnformasiya Elmləri üzrə geniş magistr proqramı vardır. Burada aşağıdakı magistr dərəcələri verilə bilər.

1. Kitabxana və İnformasiya üzrə magistr;
2. Məktəb Mediya mütəxəssisi;
3. İnformasiya menecmenti üzrə magistr;
4. Telekommunikasiya və şəbəkə menecmenti üzrə magistr;
5. İnformasiya menecmenti üzrə icraçı magistr.

Burada doktor dərəcəsi də almaq olar ki, o da belə adlanır- İnformasiya Elmi və Texnologiyası üzrə Fəlsəfə Doktoru. Universitetdə aşağıdakı kurslar üzrə təhsil aparılır:

- İnformasiya texnologiyaları və təşkilatçılıq;
- Kitabxanalarda kompüterlərin tətbiqi;
- Biznes, cəmiyyət və internet;
- Web texnologiyalar.
- Bu kurslar üzrə kitabxanada aşağıdakı dərslər aparılır.
- Uşaqlar, Ədəbiyyat, Mədəniyyət;
- İnformasiya Texnologiyasında karyera;
- İnformasiya, Texnologiya, təşkilatlar;
- İnformasiya Sistemlərinin sosial aspektləri;
- Elm və İnternet;

- Musiqi və səs informasiya kimi;
- İnformasiya Təşkilatının prinsipləri;
- Şəbəkə Texnologiyaları və Texnikalar;
- Uşaqlar üçün ədəbiyyat və Resurslar;
- Gənclər üçün ədəbiyyat və Resurslar;
- Kitabxana və İnformatika;
- Hüquqi və Etik İnformasiya Problemləri;
- İnformasiya-axtarış Sistemləri;
- Müasir Mədəniyyət və İnformasiya Sənayesi;
- ABŞ Telekommunikasiyaları (Telekommunikasiya vasitələri);
- Kitabxanalar, İnformasiya, Cəmiyyət;
- Kitabxanaların və İnformasiya Mərkəzlərinin idarə edilməsi;
- Kataloqlaşdırma və Təsnifat;
- İncəsənət, humanitar elmlər və informasiya mənbələri;
- Dövlət nəşrləri;
- Kitabxana Binaları;
- İnformasiya Saxlanması və axtarış sistemlərinin yerinə yetirilməsi;
- İnformasiya Sistemlərinin arxitekturası;
- On-line informasiya sistemləri;
- Kitabxanaların tarixi;
- Musiqi Bibliografiyası;
- Tibbi ədəbiyyat;
- Slavyan bibliografiyası;
- İşgüzar informasiya;
- Dünya bibliografiyası;
- İnformasiyanın istifadəsi və istifadəçiləri;
- Texniki xidmətin funksiyaları;
- Arxivlərin və əlyazmalar toplularının administrasiyası;
- Uşaq ədəbiyyatı tarixi;
- Kitabxana materiallarının saxlanması;
- İnformasiya iqtisadiyyatı;
- Sənədlərin işlənməsi;
- İnformasiya sistemlərinin etnoqrafiyası;
- Elektron nəşr və informasiyanın işlənməsi standartları (7).

Simmons Kolleci

Simmons kolleci kitabxanaçılıq təhsili verən universitetlərdən heç də geri qalmır və burada yüksək ixtisasa malik peşəkar kitabxanaçılar yetişdirirlər. Kollecə həm bakalavr, həm də magistr dərəcəsinə təhsil almaq mümkündür. Simmons kollecindəki tədris proqramı Amerika Kitabxanaçılıq Assosiasiyasının təsdiqi ilə qəbul edilmişdir. Çünki Amerika Kitabxanaçılıq Assosiasiyası Amerikada və onlarla əməkdaşlıq edən ölkələrdə kitabxanaçılıq təhsilinin inkişaf etdirilməsi üçün 2005-ci ildə proqram hazırlamış və bu proqramı bir çox universitetlərə, həmçinin, Simmons kollecinə təqdim etmişdir. Doğrudan da, proqramın kitabxanaçılıq təhsilinin inkişafına çox böyük dəstəyi olmuşdur (3).

Simmons kollecindəki tədris proqramına uyğun olaraq təhsil alan tələbələr istənilən semestrə dərsə başlaya bilərlər. İl ərzində üç semestr olmaqla dərslər, adətən, gündüzlər, axşamlar hərdən həftə sonları olur. Tələbələr ardıcıl, yəni müntəzəm olaraq təhsil almaq üçün 36 kredit saatını toplamalıdırlar. Adətən, bu tələbi ödəyə bilməyən tələbə ən azı 12 semestr ərzində bunu tamamlamalıdır və təhsilini davam etdirməlidir. Magistr dərəcəsinə təhsil alan tələbələrin isə ardıcıl təhsil alma müddəti dörd semestrdir. Ümumiyyətlə isə tələbələr altı il ərzində proqramı tamamlamalıdırlar. Yəni bu və ya digər səbəbdən təhsili yarımqıç qalan tələbələr əgər altı il bitməyibsə yenidən qayıdıb təhsillərini davam etdirə bilərlər. Kollec bir çox istiqamətlərdə öz təhsil proqramını qurmuşdur ki, bunlardan biri Texnoloji İstiqamətləndirmə proqramıdır. Kollec tələbələrin onların tədqiqatları müddətində rastlaşacağı texnoloji biliyinin ümumi əsasını təmin etmək üçün bu proqramı qəbul etmişdir. Proqrama daxil olan bütün tələbələr birinci semestrin ortalarına qədər texniki ustalığı nümayiş etdirən məsələlərin sırasını tamamlamağa məcburdur. Material ilə tanış olmayan tələbələrə kömək etmək üçün, semestrin birinci iki həftəsi ərzində simpoziumlar təklif edilir.

Kollecın digər bir proqramı ARL Academy adlanır. ARL- Kitabxana Tədqiqatları Assosiasiyasıdır. Bu proqrama əsasən kollec kitabxana tədqiqatları mərkəzində əlavə kurs keçmək üçün tələbələr seçir və həmin mərkəzə göndərir. Əlbəttə, proqrama yalnız magistr dərəcəsinə təhsil alan tələbələr cəlb olunur. ARL şəhadətnaməsi 36 kredit üçün ümumilikdə əlavə 6 krediti (Yoldaşlıq üçün 3 kredit və ARL Akademiyası üçün isə 3 kredit) tələb edəcək. Hər iddiaçı üçün Simmons Kollecindən əlavə təqaüd köməyi mümkündür. Sonda ARL Akademiyası Planlaşdırma Komitəsinin və GSLIS (Simmons kolleci) Dekanı birgə

qərara alacaqlar ki, kim GSLIS Komitəsinin qərarına əsaslanan ARL proqramına qəbul ediləcək. Ümumilikdə 15 tələbə üç il müddətinə bu proqrama seçilə bilər. Simmons kollecində magistrlər üçün Məktəb Kitabxanası Müəllimi Konsentrasiyası proqramı da vardır. Bu proqramın mahiyyəti aşağıdakılardan ibarətdir:

Kollecə bu proqram üzrə bitirən tələbələrə həm müəllim, həm də kitabxanaçı ixtisası verilir. Elə bu səbəbdən onlara Məktəb kitabxanası müəllimləri adı verilmişdir. Məktəb kitabxanası müəllimləri (SLT) məktəblərdə informasiyanın və pedaqoji maarifləndirici fəaliyyətin mərkəzləri kimi xidmət edən Kitabxana media mərkəzlərini idarə edir. Onlar uşaqlar və böyüklər, eləcə də məktəb müəllimləri ilə əməkdaşlıq edərək məktəb tədris planının artırılmasında bilavasitə iştirak edirlər. Məktəb kitabxanası müəllimləri kimi şəhadətnaməni axtaran adamlar üçün, GSLIS Məktəb Kitabxanası Müəllimi proqramı xüsusi şərait yaratmışdır. Təhsil üzrə Ştat Direktorlarının Milli Assosiasiyası bu proqramı təsdiq edir və xarici akkreditasiyaya agentlikləri proqramı yüksək keyfiyyətlərinə görə dəstəkləyirlər. Kollecə təhsil alan tələbələr üçün təcrübə məşğələ saatları isə aşağıdakı kimi təşkil edilir (6).

Simmons kollecində tələbələr təcrübə məşğələlər keçməzdən əvvəl sınaq imtahanları verməlidirlər. Məhz bu testlərdən keçən tələbələr təcrübədə iştirak edə bilərlər. Lakin bu təcrübələr fərqlidir. Belə ki, təcrübə planına əsasən tələbə azad şəkildə hər hansı sahə yaxud mövzu üzərində layihə hazırlamalı və onu həyata keçirməlidir. Bunlar hər hansı bir yeni texnologiyanın işlənməsi ilə də bağlı ola bilər, yaxud kitabxanada çətin həyata keçirilən hər hansı bir işin sadələşdirilməsi ilə də bağlı ola bilər və s. Layihəni işləməzdən əvvəl tələbələr professorları ilə məsləhətləşməli və layihəni müzakirə etməlidirlər. Proqrama görə tələbələr bu təcrübəni 75 saata tamamlamalıdır. Bu saatlar üç semestrə bölünmüş və hər biri üçün 25 saat ayrılmışdır. Bu təcrübə layihələr Simmons kollecinin yerləşdiyi Massaçusets ştatında-İctimai Məktəb Kitabxanasında tamamlanmalıdır (5).

Beləliklə, qısa da olsa Amerika universitetlərinin kitabxanaçılıq-informasiya fakültələri və onların tədris proqramları haqqında məlumat verə bildik. İnanırıq ki, gələcəkdə Bakı Dövlət Universitetinin Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin də tələbələri adlarını çəkdiyimiz universitetlərdə olduğu kimi daha müasir təhsil səviyyəsindən yararlanacaqlar.

ƏDƏBİYYAT

1. *Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında [Mətn]: Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı, 20 aprel, 2007//Azərbaycan. – 2007.- 21 aprel*

2. *İsmayilov X. İ., Məmmədov Ə.M. Azərbaycanın kitabxana mütəxəssisləri İFLA-nın konfransında // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: elmi-nəzəri və təcrübi jurnal. -2001. -№2. – S. 133-139.*

Saytlar

1. *<http://www.ala.com>.-Amerika Kitabxanaçılıq Assosiasiyası*

2. *<http://www.slis.alabama.edu/degrees/mis/>- Alabama Universiteti*

3. *<http://www.simmons.edu/gslis/academics/courses/ms.shtml>- Simmons kolleci*

4. *<http://www.my.simmons.edu/gslis/techlab/tor.shtml>-Simmons kolleci*

5. *<http://www.school.syr.edu/academics/graduate/execim/index.aspx>.-Sirakuza Universiteti.*

A. МАМЕДОВА

УЧЕБНАЯ ПРОГРАММА БИБЛИОТЕЧНО- ИНФОРМАЦИОННЫХ ФАКУЛЬТЕТОВ ПЕРЕДОВЫХ ЗАРУБЕЖНЫХ УНИВЕРСИТЕТОВ

РЕЗЮМЕ

В данной статье дана общая информация об учебных программах библиотечного образования в университетах Сиракуза и Алабама, а также Симмонского колледжы США.

A. MAMMADOVA

ABOUT EDUCATIONAL PROGRAMS OF THE LIBRARIANSHIP INFORMATION FACULTIES OF ADVANCED FOREIGN UNIVERSITIES

SUMMARY

In this article have been given information about teaching programs of given high-level library science education of USA as Syracuse university, Alabama university and Simmons college educational institutions.

